

BỒI DƯỠNG THEO MODULE VÀ VẤN ĐỀ TỰ BỒI DƯỠNG CỦA GIÁO VIÊN

• ThS. PHÙNG NHƯ THỤY
Bộ Giáo dục & Đào tạo

1. Module bồi dưỡng

Module bồi dưỡng (BD) có thể hiểu là một kiểu tài liệu BD nhằm chuyển tải một đơn vị BD để thực hiện một phần mục tiêu và nội dung BD. Tài liệu được biên soạn theo kiểu module là tài liệu mà ở đó mỗi module phải có nội dung độc lập, "trọn gói" trong mục tiêu thực hiện, cấu trúc, nội dung và quy trình thực hiện để đạt được mục tiêu BD. Tuy vậy, các module là một cơ sở hoặc bổ sung cho nhau, làm thành một khối tri thức trọn vẹn góp phần vào việc thực hiện mục tiêu BD chung. Những chỉ dẫn trong mỗi module giúp cho việc nghiên cứu nhằm lĩnh hội nội dung kiến thức được dễ dàng. Việc đánh giá trong mỗi module được thực hiện chủ yếu nhằm giúp người học tự kiểm tra đánh giá kiến thức mà bản thân mình lĩnh hội được. Trên cơ sở đó, giáo viên (GV) có thể điều chỉnh để kết quả BD, tự bồi dưỡng (TBD) đạt chất lượng tốt nhất.

2. Bồi dưỡng và tự bồi dưỡng

BD là "làm cho tăng thêm năng lực hoặc phẩm chất". Hiểu theo nghĩa rộng thì BD là quá trình giáo dục, đào tạo nhằm hình thành nhân cách và những phẩm chất riêng biệt của nhân cách theo định hướng mục đích đã chọn. Ví dụ: BD cán bộ, BDGV. Còn hiểu theo nghĩa hẹp, BD có thể coi là quá trình cập nhật kiến thức, kĩ năng còn thiếu hoặc đã lạc hậu, nhằm mục đích nâng cao và hoàn thiện năng lực hoạt động trong các lĩnh vực cụ thể để làm tốt hơn những công việc đang tiến hành. Ví dụ: BD kiến thức, BD lí luận, BD nghiệp vụ sư phạm,... Từ góc độ khác, BD có ý nghĩa nâng cao năng lực nghề nghiệp. Quá trình này chỉ diễn ra khi cá nhân và tổ chức có nhu cầu nâng cao kiến thức hoặc kĩ năng về chuyên môn, nghiệp vụ của bản thân nhằm đáp ứng yêu cầu nghề nghiệp. Nói vắn tắt thì BD là một quá trình đào tạo tiếp nối, đào tạo liên tục trước và trong khi làm việc.

BDGV được coi là quá trình giáo dục nhằm "cập nhật và nâng cao kiến thức, tiếp thu kinh nghiệm giáo dục tiên tiến, từ đó hoàn thiện năng lực sư phạm của GV". Thuật ngữ "BDGV" tương đương với đào tạo GV tiếp sau đào tạo ban đầu,

đào tạo tiếp trong khi đang làm việc. BDGV được nhấn mạnh thêm về tính kế hoạch, tính đa dạng và tính toàn diện nhằm thoả mãn nhu cầu nghề nghiệp của GV, với các phương thức chủ yếu hiện nay ở Việt Nam là hình thức tập trung và thường xuyên.

Tự học là tự mình động não, suy nghĩ, sử dụng các năng lực trí tuệ và có khi cả cơ bắp, cùng các phẩm chất của mình, cá nhân sinh quan, thế giới quan để chiếm lĩnh một lĩnh vực hiểu biết nào đó của nhân loại, biến kiến thức đó thành kiến thức của riêng mình.

TBD là quá trình tự mình hoạt động lĩnh hội tri thức khoa học và rèn luyện kĩ năng thực hành, không có sự hướng dẫn trực tiếp của GV và sự quản lí trực tiếp của cơ sở đào tạo. TBD của GV là quá trình tự giác, tích cực, độc lập chiếm lĩnh nhằm chuẩn hoá, cập nhật và nâng cao những tri thức, kĩ năng, kĩ xảo chuyên môn, nghiệp vụ sư phạm đã có để đạt hiệu quả dạy học - giáo dục cao hơn, bằng chính sức lực, khả năng, động cơ riêng của GV. TBD là con đường tạo ra tri thức bền vững cho mỗi người GV trong suốt quá trình giảng dạy.

Nếu tiếp cận từ quan điểm tự học, có thể phân biệt các mức độ TBD như sau:

Một là hoạt động TBD của chủ thể diễn ra dưới sự điều khiển, tổ chức, gợi ý, hướng dẫn trực tiếp của người BD, với sự hỗ trợ của các phương tiện kĩ thuật. Trong hình thức này, hoạt động TBD của chủ thể chịu sự điều khiển của người BD nhằm đạt được mục tiêu của chuyên đề BD được xác định từ trước và hiệu quả phụ thuộc nhiều vào cách tổ chức, điều khiển của người BD.

Hai là hoạt động TBD của chủ thể diễn ra bên ngoài lớp học. Trong trường hợp này, BD nhằm đáp ứng nhu cầu cập nhật, bổ sung kiến thức chuyên môn, nghiệp vụ, kĩ năng nghề nghiệp cho chủ thể theo yêu cầu của người BD. Trong hình thức này thì hoạt động TBD diễn ra không có người BD bên cạnh mà chủ yếu là chủ thể tự nghiên cứu các tài liệu liên quan đến kiến thức chuyên môn, nghiệp vụ cần BD. Đương nhiên, chủ thể BD phải tự tổ chức các hoạt động

học tập BD của mình để đạt được các mục tiêu được xác định ban đầu.

- Ba là, hoạt động TBD diễn ra nhằm đáp ứng nhu cầu tự thân nảy sinh thường xuyên trong quá trình hành nghề của chủ thể, nâng cao trình độ chuyên môn, nghiệp vụ, khắc phục những hạn chế, khuyết thiếu về tri thức của mình. Trong hoàn cảnh này, chủ thể hoàn toàn chủ động để lựa chọn kiến thức, kĩ năng cần bổ sung, tự xây dựng cho mình một kế hoạch chương trình nội dung BD, tự lựa chọn tài liệu tham khảo. Khác với hai mức độ trên thì đây là mức độ mà chủ thể tự mình tổ chức toàn bộ các hoạt động của mình.

Đề cao BD và TBD trong bối cảnh hiện nay của đất nước và thế giới là một cách nhìn vừa thực tế, vừa có ý nghĩa chiến lược. Đặc biệt, đề cao năng lực TBD của GV là việc làm hết sức cần thiết nhằm nâng cao chất lượng BD. Vì lẽ đó, người GV cần có nhận thức mới về vấn đề TBD, tức là GV cần phải thấy được nhu cầu BD, nhu cầu cần BD để TBD bản thân "học để biết, học để làm, học để cùng nhau chung sống và học để khẳng định mình". Thứ hai là giúp cho người GV có kĩ năng TBD, tức là biết biến quá trình BD thành quá trình TBD; xác định được những đặc trưng của kĩ năng TBD, phân tích được hệ thống kĩ năng TBD và biết xác định những nội dung TBD cho chính mình.

3. Yêu cầu khi xây dựng module để giáo viên TBD

Căn cứ vào mục tiêu BD, yêu cầu của chương trình sách giáo khoa mới, của thực tiễn dạy học hiện nay, nội dung module TBD cần phải:

- *Xuất phát từ nhu cầu cần BD của người GV:* Nhu cầu BD của GV rất đa dạng và phong phú, nội dung BD cần được xuất phát từ nhu cầu thực tế của GV. Nội dung BD càng sát nhu cầu của GV thì hiệu quả của quá trình BD càng cao. Một khoá BD đã được lên kế hoạch cụ thể, thậm chí đã được tiến hành mà không xem xét tới nhu cầu của người học (GV) – đó là những người tham dự khoá BD thì hiệu quả của nó sẽ không cao, đôi khi còn đi ngược với mục tiêu BD. Bởi lẽ, kiến thức, khả năng, kĩ năng, kinh nghiệm, thái độ và kì vọng của họ đã không được dự báo trong quá trình lập kế hoạch BD. Để xác định được nhu cầu cần BD của GV, trước hết cần định hướng cho GV những yêu cầu cơ bản mà nội dung chương trình, sách giáo khoa mới đòi hỏi. Trên cơ sở đó, với mục tiêu trước mắt, GV xác định nhu cầu cần BD của mình sao cho phù hợp với điều kiện thực tế, nâng cao chất lượng BD;

hoặc yêu cầu GV điền vào một bảng câu hỏi khảo sát đã được thiết kế sẵn nhằm nhận biết được trình độ của GV, những kinh nghiệm, thái độ và yêu cầu của họ. Mặc dù những câu hỏi dạng này có thể đưa ra một cách không chính thức trong quá trình thảo luận hoặc đối thoại trực tiếp với GV, nhưng những bảng hỏi này luôn cung cấp một thông tin trung thực và có tính đại diện cao về GV. Nội dung, phương pháp và hình thức tổ chức BD sẽ được xây dựng căn cứ vào bảng tổng hợp nhu cầu của GV.

- *Xây dựng trên cơ sở cho GV TBD là chính:* Có nhiều phương pháp thực hiện tư tưởng "tích cực hoá hoạt động BD của GV". Một trong những phương pháp đó là tổ chức biên soạn và sử dụng các tài liệu tự học, TBD có hướng dẫn. Thực tế cho thấy, việc BD là công việc phải được tiến hành thường xuyên liên tục theo hướng "học suốt đời". Vì vậy, tài liệu BD cần được thể hiện để GV tổ chức và tự tổ chức BD có hiệu quả. Cấu trúc của mỗi modul cần rõ ràng, cụ thể để GV dễ dàng nghiên cứu và tự đánh giá kết quả của mình. Chẳng hạn, mục tiêu của module, nguồn tài liệu tham khảo để tra cứu, phương pháp để GV TBD, hình thức để GV tự đánh giá kết quả BD.

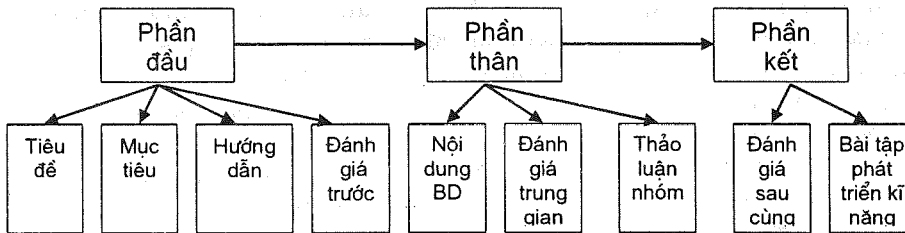
- *Mục tiêu và các hoạt động của module phải là sự nối tiếp kế tiếp của một mô hình nhiều hoạt động* để người học có thể lĩnh hội kiến thức kĩ năng một cách có hệ thống, đồng thời cũng khắc sâu cho người học kiến thức kĩ năng cần tiếp thu. Hay nói cách khác, các hoạt động trong mỗi module nhằm giúp cho người học làm thế nào đạt được mục tiêu mà module đã xác định.

- *Nội dung kiến thức trong mỗi module được sắp xếp theo thứ tự ưu tiên* để GV có thể lựa chọn nhằm đáp ứng yêu cầu trước mắt và lâu dài cho GV. Chẳng hạn, thiết kế module BD về dạy số học ở lớp 3, ngoài những kiến thức phục vụ yêu cầu giảng dạy trước mắt có thể dành thời gian để GV tìm hiểu thêm kiến thức mở rộng như mạch số học trong toàn bộ chương trình, trọng tâm chủ yếu của nội dung dạy số học, những điểm cần lưu ý khi dạy số học ở tiểu học vv... Mỗi module phải có nội dung độc lập, trọn vẹn trong mục tiêu thực hiện, trong cấu trúc, nội dung và quy trình thực hiện để đạt được mục tiêu. Điều này thể hiện đặc trưng cơ bản nhất trong mỗi module TBD, tức là các hoạt động, hướng dẫn tự học, bài đánh giá, bài phát triển kĩ năng... được sắp xếp theo một trật tự rõ ràng, cẩn thận và thuận tiện cho việc đánh giá. Chủ đề trong module được xác định cụ thể, súc tích. Nội dung của module cần tập trung vào việc đạt được mục tiêu đã đề ra,

không nên mập mờ hoặc quá dài làm cho người học cảm thấy lúng túng hoặc mất quá nhiều thời gian cho việc thực hiện một module.

4. Cấu trúc của module khi xây dựng module để GV tự bồi dưỡng

Giống như việc xây dựng kế hoạch một bài học, cấu trúc của module gồm có 3 phần: phần đầu, phần thân, phần kết (xem sơ đồ):

- **Tiêu đề:** Là thành phần đầu tiên của mỗi module, nó xác định và phản ánh một chủ thể rõ ràng. Ví dụ: Module "BD cho GV dạy Số học ở môn Toán 3".

- **Mục tiêu:** Mục tiêu của mỗi module phải quy định rõ những gì đạt được sau khi GV tự học module. Trong phần mục tiêu cũng chỉ rõ những kết quả mà người học mong đợi từ kiến thức, kỹ năng đến thái độ và những thay đổi mà người học có thể quan sát đo lường được. Ví dụ, khi học xong module "Dạy học giải toán ở lớp 3" GV sẽ:

+ Xác định được nội dung dạy học chủ yếu về giải toán có lời văn ở lớp 3. Phân tích so sánh với nội dung dạy học giải toán ở lớp 2 để thấy được đặc điểm (điểm mới) của nội dung dạy học giải toán lớp 3;

+ Biết cách lựa chọn phương pháp dạy giải toán theo hướng tích cực;

+ Tự tin, chủ động dạy học phần giải toán ở lớp 3 theo đúng yêu cầu mục tiêu dạy học giải toán ở tiểu học nói chung và ở lớp 3 nói riêng.

- **Hướng dẫn:** Là phần hướng dẫn để giúp người sử dụng biết cách tìm và sử dụng nội dung BD cũng như tài liệu tham khảo khác.

- **Đánh giá trước:** Đây là phần đánh giá dành cho người sử dụng tự đánh giá nhằm biết được mức độ, khả năng của mình đối với chủ đề của modul chuẩn bị học. Nếu người học, đủ điểm chuẩn theo quy định thì có thể bỏ qua module đó và đi đến module kế tiếp, ngược lại thì tiếp tục nghiên cứu module đó.

- **Nội dung BD:** Đây là nội dung chính mà người GV cần nghiên cứu. Nội dung này phải phù hợp với mục tiêu đề ra của module. Nội dung này có thể được chia ra thành các hoạt động nhỏ,

trong mỗi hoạt động này, GV được giao thực hiện các nhiệm vụ một cách cụ thể hơn.

- **Đánh giá trung gian:** Đây là phần đánh giá dành cho người học sau mỗi hoạt động hoặc một vài hoạt động nhằm kiểm tra kết quả nghiên cứu của mình. Cụ thể hơn, đây là những thông tin phản hồi nhằm giúp GV xác định được nội dung kiến thức đã lĩnh hội. Qua thông tin này, nếu người học cảm thấy kết quả nghiên cứu chưa tốt

thì cần tiếp tục nghiên cứu lại.

- **Thảo luận nhóm:** Hoạt động này giúp cho người học có cơ hội trao đổi những hiểu biết cá nhân của mình với đồng nghiệp và người khác, sau khi

đã cùng nhau nghiên cứu nội dung bài học.

- **Đánh giá sau cùng:** Giống như 2 phần đánh giá trước, nội dung này cũng nhằm giúp cho người học tự đánh giá kết quả lĩnh hội kiến thức của mình. Tuy nhiên, trong phần này nội dung đánh giá được bao quát tất cả các mục tiêu của module đó.

- **Bài tập phát triển kỹ năng:** Đây là phần giúp cho GV phát triển kỹ năng của mình thông qua module TBD. Qua đó, kết hợp với kết quả đánh giá sau cùng, người học tham khảo và tự quyết định việc tiếp tục nghiên cứu module tiếp theo.

Tóm lại, trước những yêu cầu ngày càng cao của sự nghiệp giáo dục, việc đa dạng hoá các hình thức BD sẽ đáp ứng nhu cầu BD và TBD của mỗi GV, giúp cho họ nâng cao năng lực sư phạm để thực hiện tốt nhiệm vụ dạy học của mình.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đặng Quang Việt. *Module dạy học với tự học và tự chọn*. Tạp chí Giáo dục số 116
2. Trần Bá Hoành. *Vị trí của tự học, tự đào tạo trong quá trình dạy học, giáo dục và đào tạo*. Tạp chí GV và Nhà trường số 11, 1998.
3. Bùi Hiền - Nguyễn Văn Giao - Nguyễn Hữu Quỳnh - Vũ Văn Tào. *Từ điển giáo dục học*. NXB Từ điển bách khoa. Hà Nội 2001.

SUMMARY

The article presents how to provide modular training and self-training for teachers while making clear the concepts of modular training, additional training and self-training and analyzing the requirements set by developing modules and the structure of a module.